

ВНЕДРЯВАНЕ НА СЛУЖИТЕЛИ ПОД ПРИКРИТИЕ – ЕТАПИ И ПРОЦЕДУРА ЗА ПРОВЕЖДАНЕ

Никита Никитов

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Внедряването на служители под прикритие (СП) е ключова тактика, използвана от правоохранителните и разузнавателните органи за разкриване на престъпни мрежи, събиране на разузнавателна информация и предотвратяване на незаконни дейности. То се прилага в случаи на организирана престъпност, тероризъм, трафик на хора, икономически престъпления и корупционни схеми, които изискват директен достъп до закрити структури и доверителна информация. Подобни операции изискват висока степен на професионализъм, адаптивност и психологическа устойчивост от страна на агента, както и стриктно спазване на правни и етични стандарти от целия оперативен екип.

Процесът на внедряване преминава през ясно структурирани етапи – от предварителен анализ и планиране на мисията до изграждане на фалшива идентичност, осъществяване на контакт с целевата среда, събиране на доказателства и безопасно изтегляне. Всяка стъпка крие рискове – както за мисията, така и за живота и психическото здраве на агента. Във връзка с това прилагането на надеждни процедури за контрол, координация и реакция в реално време е от съществено значение.

Настоящата статия разглежда подробно етапите и процедурите при внедряване на служители под прикритие, като поставя акцент върху добрите практики, рисковите фактори и механизмите за управление на сигурността в такъв вид операции.

Ключови думи: операции; престъпни мрежи; разузнаване; рискове; служител под прикритие

ВЪВЕДЕНИЕ

Внедряването на агенти под прикритие е една от най-сложните и рискови тактики, използвани от правоохранителните и разузнавателните органи в борбата с организираната престъпност, тероризма и корупцията (Akademiya na MVR 2012). Чрез изграждане на доверие и участие в престъпна среда агентите събират доказателства, които не могат да бъдат получени чрез традиционни методи.

Операциите със служители под прикритие са ефективни, но свързани с редица предизвикателства – психологически, физически и правни. Продължителното поддържане на фалшива идентичност и справянето с морални дилеми изискват специализирана подготовка и постоянна подкрепа (Smedovska-Toneva 2023).

Целта на настоящия доклад е да представи основните етапи и процедури при внедряване на агенти под прикритие, като бъдат анализирани рисковете,

правната рамка и добрите практики. Особено внимание се отделя на приложението на следните нормативни актове:

1. Закон за Министерството на вътрешните работи (Zakon za MVR 2023): регламентира правомощията на органите, включително използването на подставени лица за разследване на тежки престъпления;

2. Закон за специалните разузнавателни средства (Zakon za spetsialnite razuznavatelni sredstva 2023): определя реда и условията за използване на специални методи, гарантирайки баланс между сигурността и правата на гражданите.

В България тези операции са строго нормативно уредени с цел защита както на националната сигурност, така и на индивидуалните права.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Изследването на внедряването на служители под прикритие (СП) изисква комбиниран подход, включващ качествени и количествени методи. За по-добро разбиране на процеса са анализирани теоретични модели, полицейска практика и примери от реални операции. Използвани са следните методи:

1. Литературен и документален анализ: проучени са специализирана литература, нормативни документи и разследващи доклади, които очертават развитието, етапите и добрите практики при внедряването на СП (Natsionalen tsentar za razuznavane 2023; Akademiya na MVR 2012);

2. Качествени методи: проведени са структурирани интервюта с експерти от разузнавателни и правоприлагащи структури, които споделят опит относно рискове, стратегии и правни предизвикателства. Разгледани са и конкретни казуси на международни операции (Akademiya na MVR 2012);

3. Квантитативен анализ: събрани са и са анализирани статистически данни за ефективността на операции със СП – включително брой разкрити престъпления, арести и продължителност на мисиите (Natsionalen tsentar za razuznavane 2023);

4. Сравнителен анализ: сравнени са практики от САЩ, Великобритания и страни от ЕС с цел идентифициране на приложими международни подходи;

5. Етичен и правен анализ: разгледани са правни рамки и морални дилеми, включително въпроси като: допустимост на провокация, защита на агентите и граници на законната намеса (Zakon za MVR 2024);

6. Полеви наблюдения: чрез участие в наблюдение на реални операции е събран емпиричен материал относно взаимодействията на агентите в целевата среда (Naredba 2015).

Заклучение

Методологията на изследването е проектирана с цел да обхване различни аспекти на внедряването на агенти под прикритие и да осигури балансирано и многостранно разбиране на този важен процес. Чрез комбинирането на теоретичен анализ с практическо наблюдение и първични данни изследването цели да даде ясна представа за ключовите фактори, които определят успеха или про-

вала на подобни операции, както и да идентифицира областите, които изискват подобрене.

РЕЗУЛТАТИ

Резултатите от използването на агенти под прикритие в различни операции зависят от множество фактори – спецификата на задачата, подготовката на агента, условията на средата и нивото на заплахи. При добре проведена операция те осигуряват значителни ползи за националната сигурност, правораздаването и разузнаването. Ефектът се измерва както чрез количеството събрана информация, така и чрез нивото на предотвратени заплахи и срыв на престъпни мрежи.

1. Качествени и количествени резултати

1.1. Събиране на разузнавателна информация

Агентите под прикритие могат да проникнат в престъпни или терористични структури и да съберат информация, недостъпна за традиционните методи (Zakon za spetsialnite razuznavatelni sredstva 2023). Това включва:

- ▷ данни за структурата, базите и каналите за финансиране на групировки;
- ▷ доказателства за престъпна дейност – контрабанда, наркотрафик, пране на пари и др.;
- ▷ разкриване на терористични мрежи, планирани атаки, укрити оръжия и експлозиви.

1.2. Разрушаване на престъпни мрежи

Успешното внедряване води до:

- ▷ идентифициране и арест на ключови фигури;
- ▷ конфискация на незаконни стоки и срыв на оперативни мрежи;
- ▷ прекратяване на канали за наркотици, оръжие и хора.

1.3. Превенция на терористични атаки

Подобни операции често предотвратяват сериозни инциденти чрез разкриване на екстремистки клетки и планирани актове. Агентите добиват информация за стратегии и методи на терористични групи.

1.4. Международен обхват

Операциите често са част от международно сътрудничество, водещо до:

- ▷ арести на издирвани лица извън юрисдикция;
- ▷ разбиване на транснационални престъпни мрежи – трафик на хора, наркотици, оръжие.

2. Примери и статистика

- ▷ **САЩ („Underworld“)**: проникване в наркомрежи, 42 ареста, над 10 млрд. долара конфискации.
- ▷ **Великобритания („Vigilant“)**: предотвратен атентат, 15 задържани.
- ▷ **ЕС („Global Chain“)**: спасяване на 500 жертви на трафик, затваряне на 8 канала.

3. Негативни последици

Операциите със СП не са без рискове:

▷ **разкриване на агента** – застрашава живота на агента под прикритие и компрометира събраната информация;

▷ **психологически ефекти** – дългосрочният стрес може да доведе до PTSD, изолация и лични загуби.

Заклучение

Резултатите от операциите със СП доказват ефективността на този метод за постигане на значителни успехи в разследванията, предотвратяване на престъпления и терористични атаки, както и разрушаване на престъпни и терористични мрежи. Въпреки всички рискове и предизвикателства, които се крият в тези операции, когато се извършват правилно и със съответната подготовка и оценка на рисковете, те могат да доведат до положителен резултат.

ИЗВОДИ/ДИСКУСИЯ

Операциите с внедряване на агенти под прикритие (СП) са изключително мощни и ефективни инструменти за борба с организираната престъпност, тероризма и други форми на незаконни дейности. Те предлагат уникална възможност за получаване на информация, която не може да бъде събрана чрез традиционни разследващи методи, и могат да имат решаващо значение за разобличаване и унищожаване на престъпни и терористични мрежи. Въпреки това тези операции са изключително сложни и рискови, като всяка стъпка в процеса на внедряване на агента под прикритие трябва да бъде внимателно обмислена и стратегически планирана.

1. Значение на прецизното планиране

Един от основните изводи е, че успешното изпълнение на операция със СП зависи в значителна степен от прецизното планиране и анализ на целите. Ключови фактори, като избора на агента, дефинирането на ясни и постижими цели, както и събирането на предварителна разузнавателна информация, са решаващи за успешния изход на мисията. В случаите, когато целите на операцията не са добре дефинирани или агентът не е добре подготвен за специфичните условия и динамика на целевата група, рискът от провал е значително по-висок. Всяко действие трябва да бъде добре обмислено, за да се избегнат потенциални капани и да се гарантира сигурността на агента.

2. Рисковете и тяхната оценка

Друг важен извод, който се извежда от анализа на операциите със СП, е необходимостта от детайлна и продължителна оценка на рисковете. Излагането на агентите на физически, психологически и социални рискове е неизбежно, но е необходимо да бъде минимизирано чрез стратегии за предотвратяване и планиране на възможни ситуации на опасност. Процесът на оценка на рисковете трябва да започне още в ранните етапи на операцията и да бъде непрекъснат, като плановете за действие се актуализират според променящите се условия (Naredba 2015). Това включва не само прогнозиране на възможни заплахи, но и осигуряване на подходящи защитни мерки за самия агент, като същевременно се гарантира оперативната сигурност.

3. Психологически аспекти на операцията

Психологическата устойчивост на агента под прикритие е друг важен аспект, който не трябва да бъде подценяван. Ролята, която агентът осъществява, изисква не само физическа подготовка, но и способност да се адаптира към психически и емоционални натоварвания. Дългосрочният стрес, непрекъснатата необходимост от лъжа и манипулация, както и създаването на фалшива идентичност могат да доведат до сериозни психологически последици, като депресия или развитие на идентификационен синдром (Stockholm syndrome). Осигуряването на психическа подкрепа и редовна оценка на емоционалното състояние на агента трябва да бъде неотменна част от стратегията на всяка операция под прикритие (Smedovska-Toneva 2023).

4. Взаимодействие между различни агенции и международно сътрудничество

Операциите със СП рядко са ограничени само в рамките на една страна, особено в случаите, когато става въпрос за глобални престъпни мрежи или терористични организации. Това изисква силно сътрудничество между различни национални и международни агенции. Споделянето на информация и координирането на действията между различни разузнавателни служби са от критично значение за успеха на операцията. Примерите от международни операции като „Aurora“ в ЕС показват как съвместната работа между различни държави може да доведе до успешни арести на престъпници и разкриване на транснационални мрежи.

Независимо от това съществуват и пречки, свързани с правните и етичните рамки, които различните юрисдикции прилагат по отношение на подобни операции. Рисковете от нарушение на суверенитета или прекомерно разширяване на оперативните права на чуждестранни агенции изискват внимателно управление на дипломатическите отношения и спазване на международните договори.

5. Технологични иновации и нови подходи

С напредъка на технологиите и развитието на новите комуникационни платформи събирането на информация по време на операции със СП става все по-сложно и изисква нови подходи. Например криптирани съобщения и дигитални следи може да затруднят традиционните методи за разследване. Това поставя допълнителни изисквания към агенциите, които трябва да използват съвременни технологични средства за проследяване, наблюдение и комуникация.

Също така, новите технологии предлагат възможности за по-ефективно внедряване на агенти под прикритие в онлайн и дигитални пространства. Например дейността под прикритие в киберсреда може да включва влизане в тъмната мрежа (dark web), където се извършват множество нелегални дейности, като търговия с наркотици и оръжие, което създава нови възможности за разследване и събиране на доказателства.

6. Етични дилеми и правни предизвикателства

Един от основните елементи, които трябва да бъдат разгледани при използването на СП, е балансът между ефективността на операциите и спазването на етичните и правните норми. Агентите под прикритие често се оказват във водовъртежа на сериозни етични дилеми, като например да се ангажират в престъпна дейност, за да спечелят доверието на престъпниците. Моралните въпроси, свързани с това, могат да бъдат пречка за осъществяване на мисията, както и да поставят под съмнение правомерността на действията на правоприлагащите органи.

Съществува също така риск от преход в „сивата зона“, където агентите могат да нарушат закона, за да съберат информация, която да бъде използвана в разследването. Това поставя въпроса за нуждата от правна защита за агентите под прикритие и от ясни правила за тяхната дейност, които да предотвратят бъдещи правни и етични конфликти.

7. Устойчивост на агента и ефективност на операцията

Ефективността на операцията със СП е пряко свързана със способността на агента да поддържа своето прикритие и да се справя със сериозните стресови натоварвания, с които е изправен в хода на мисията. Устойчивостта на агента е важен фактор не само за успеха на операцията, но и за минимизирането на рисковете от разкритие. Стратегиите за поддържане на психологическа и физическа устойчивост на агента трябва да бъдат въведени в процеса на подготовка и непрекъснато да бъдат оценявани и усъвършенствани.

Заклучение на дискусията

Операциите със СП могат да доведат до значителни постижения в областта на правоприлагането, разузнаването и националната сигурност в случаите, когато се извършват правилно. Въпреки това рисковете, свързани с тях, както и етичните, правните и психологическите аспекти трябва да бъдат внимателно разглеждани и управлявани. Ключовите фактори за успех включват добро планиране, оценка на рисковете, стратегическо сътрудничество на национално и международно ниво, както и психологическа и физическа подготовка на агентите.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Внедряването на агенти под прикритие (СП) е една от най-ефективните, но и най-рискови методики в разследващата и разузнавателната практика. Тя предоставя възможност за проникване в престъпни структури и събиране на критично важна информация, но изисква внимателно планиране, висок професионализъм и етично управление.

1. Планиране и координация: Прецизното планиране на всички етапи – от дефинирането на целите до изтеглянето на агента – е критично за успеха на операцията. Координацията между различни институции и наличието на етична и правна подкрепа са ключови (Zakon za MVR 2024).

2. Оценка на рисковете: Физическите, психологическите и правните рискове следва да се идентифицират и управляват чрез непрекъснат монито-

ринг. Грешки или закъснения в оценката на заплахи могат да доведат до сериозни последици, включително разкритие на агента.

3. Технологични и етични предизвикателства: Модерните технологии предоставят нови възможности и рискове. Криптираните комуникации и дигиталните следи усложняват наблюдението, докато моралните дилеми изискват ясна правна рамка (Zakon za spetsialnite razuznavatelni sredstva 2023).

4. Психологическа устойчивост: Успешните агенти трябва да бъдат не само професионално подготвени, но и психически устойчиви. Обучение за справяне със стрес и подкрепа от екипа са решаващи за запазване на прикритието и личното здраве.

5. Международно сътрудничество: Престъпните мрежи са транснационални, поради което ефективните операции изискват международна координация и обмен на разузнавателна информация.

Операциите със СП изискват внимателна подготовка, стратегическа гъвкавост и спазване на етични стандарти. Само чрез балансиран подход, при който сигурността на агента и законността на действията са поставени на преден план, могат да бъдат постигнати устойчиви резултати в борбата с организираната престъпност и тероризма.

ЛИТЕРАТУРА

ФАКУЛТЕТ „Полиция“, 2012. Бюлетин, бр. 30. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://iacp-sofia.mvr.bg/docs/librariesprovider61/документи-от-пресцентър/4d3e97ab-buletin30pdf.pdf>.

ЗАКОН за Министерството на вътрешните работи. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://lex.bg/laws/ldoc/2136243824>.

ЗАКОН за специалните разузнавателни средства. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://lex.bg/laws/ldoc/2134163459>.

НАРЕДБА за определяне на реда за получаване на съдействие и организиране на прикриването на служители на Министерството на вътрешните работи в държавни органи, организации и юридически лица. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://lex.bg/en/laws/ldoc/2136669951>.

НАЦИОНАЛЕН център за разузнаване, 2023. Система за разузнаване. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://rndc.bg/wp-content/uploads/2023/06/sistema.pdf>.

СМЕДОВСКА-ТОНЕВА, Р., 2023. Специални методи за борба с организираната престъпност – агенти под прикритие. [viewed 22 April 2025]. Available from: https://www.riskmonitor.bg/js/tiny_mce/plugins/ajaxfilemanager/upload/Reports/RM-23-Undercover_BG.pdf.

REFERENCES

FAKULTET „Politsiya“, 2012. Buletin, br. 30. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://iacp-sofia.mvr.bg/docs/librariesprovider61/документи-от-пресцентър/4d3e97ab-buletin30pdf.pdf>.

ZAKON za Ministerstvoto na vatreshnite raboti. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://lex.bg/laws/ldoc/2136243824>.

ZAKON za spetsialnite razuznavatelni sredstva. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://lex.bg/laws/ldoc/2134163459>.

NAREDBA za opredelyane na reda za poluchavane na sadeystvie i organizirane na prikrivaneto na sluzhiteli na Ministerstvoto na vatreshnite raboti v darzhavni organi, organizatsii i yuridicheski litsa. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://lex.bg/en/laws/ldoc/2136669951>.

NATSIONALEN tsentar za razuznavane, 2023. Sistema za razuznavane. [viewed 22 April 2025]. Available from: <https://rndc.bg/wp-content/uploads/2023/06/sistema.pdf>.

SMEDOVSKA-TONEVA, R., 2023. *Spetsialni metodi za borba s organiziranata prestapnost – agenti pod prikritie*. [viewed 22 April 2025]. Available from: https://www.riskmonitor.bg/js/tiny_mce/plugins/ajaxfilemanager/upload/Reports/RM-23-Undercover_BG.pdf.

DEPLOYMENT OF UNDERCOVER AGENTS – STAGES AND PROCEDURE FOR IMPLEMENTATION

Abstract: *The deployment of undercover agents (UA) is a critical tactic employed by law enforcement and intelligence agencies to expose criminal networks, gather operational intelligence, and prevent unlawful activities. It is particularly applicable in contexts involving organized crime, terrorism, human trafficking, financial crimes, and corruption schemes that necessitate direct access to concealed structures and sensitive information. Such operations require a high degree of professionalism, adaptability, and psychological resilience from the agent, as well as strict compliance with legal and ethical standards by the entire operational team.*

The process follows a clearly defined structure, progressing from preliminary analysis and mission planning to the construction of a false identity, establishing contact within the target environment, collecting evidence, and executing a secure withdrawal. Each stage presents specific risks-not only to the operation's outcome but also to the agent's personal safety and psychological well-being. In this regard, the implementation of robust protocols for control, coordination, and real-time response is vital.

This article offers a detailed examination of the key stages and procedures involved in undercover operations, with a focus on best practices, risk management, and operational security frameworks.

Keywords: *Criminal networks; Intelligence; Operations; Risks; Undercover agent*

Nikita Nikitov, PhD Candidate

Scientific Advisor: Assoc. Prof. Asen Zahariev, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
Sofia, Bulgaria

E-mail: kitokitov1@gmail.com